

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

№8
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 424 sahifa,
1-avgust, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori modeli: tizimli boshqaruv yondashuvi asosida shakllanishi.....	14
Abdullayeva Nafisa Shavkatovna, Maraimova Muxtabar Pulatovna	
O'smirlardagi nevroz holatining psixologik xususiyatlari.....	20
Abduraximov Doniyor Abdusaid o'g'li	
Ta'lim siyosati va o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi: xalqaro tajriba va o'zbekistonda amaliyot taqqoslamasi.....	25
Ahadova Mushtariybonu Akmal qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning hozirgi holati va o'ziga xosligi	30
Beknazarova Muxlisa O'tkir qizi	
Ta'lim sifatini oshirishda "Barkamol avlod" bolalar maktablarining zarurati va ahamiyati	33
Eshmuminova Oybarchin Botirovna	
Bolalarda nutq kamchiliklari: etiologiya, rivojlanish dinamikasi va erta aralashuv	39
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini kitobxonlikka o'rgatish usullari	44
Maydonova Saboxat Sadulloyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik vositasida badiiy adabiyot namunalari qiziqishni shakllantirishning o'ziga xos jihatlari.....	48
Mingbayeva Barno Ubaydullayevna	
Pedagogical Characteristics in Enhancing Speaking Skills of Esp Learners in English Language Classes Through Digital Technologies.....	52
Pardayeva Zulaykho Yusubjonovna	
Nutq buzishlarida uchraydigan idrok jarayonining o'ziga xos xususiyatlari	55
Ruziyeva Guzal Shuxrat qizi	
"Biologik savodxonlik" tushunchasi zamonaviy ta'lim paradigmasi kontekstida	59
Umaraliyeva Mamura Tashxodjayevna	
O'qituvchi faoliyatida kasbiy madaniyatning o'rni	65
Umarova Feruzabonu Bobir qizi	
Gamifikatsiyalangan jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining 11–12 yoshli o'quvchilarda emotsional barqarorlikka amaliy ta'siri.....	68
Tojiyev Baxriddin Baxtiyorovich	
O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar va an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashning nazariy asoslari	72
Isokov Ravshanbek Ulug'bek o'g'li	
Media va axborot savodxonligi 21-asr pedagoglarning asosiy kompetensiyasi sifatida.....	76
Boypolvonov Barot Djonqobulovich	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining leksik kompetensiyasini takomillashtirishning lingvistik va lingvometodik talqini.....	81
Ismoilova Zarnigor Raximjon qizi	
O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar va an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashning nazariy asoslari	86
Isokov Ravshanbek Ulug'bek o'g'li	
Pedagogik faoliyatda stress namoyon bo'lishiga ijtimoiy omillarning ta'siri	90
Jumanova Ug'loy Sodiqjonovna	
Oliy ta'lim muassasalarida nomutaxassislik yo'nalishlarida ingliz tilini o'qitishni takomillashtirish.....	96
Koshayeva Sansabila Kamiljanovna	
Ijtimoiy-ekologik madaniyatni rivojlantirishda xalqaro tajribalar va ta'lim jarayonining o'rni.....	100
Mamajonova Fotimaxon O'ktamovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativ kompetentligini rivojlantirishning ahamiyati	105
Murodova Madina Karim qizi	
Elektrotexnika va elektronika fanini o'qitishning zamonaviy metodlari	108
Ortiqov Mironshoh Sodiqovich	

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishda Blended learning texnologiyasini O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga tatbiq etish.....	110
Pakirdinova Sharofat Abdumutaljonovna	
O'zbekistonda ta'lim sohasi bo'yicha strategik dasturlarni ishlab chiqish istiqbollari.....	115
Quronboyeva Mavluda Bahodirovna	
Xalqaro baholash dasturlari va neyropedagogika	120
Sidiqova Yulduz Sobirovna	
6-sinf o'quvchilarida matn bilan ishlash ko'nikmasini shakllantirish metodikasi	123
Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi	
Talabalarda pedagogik qobiliyatlarni shakllantirishda pedagogik texnologiyalarning ahamiyati	128
Yusupov Ulug'bek Kadirovich	
Adabiy ta'lim jarayonida o'quvchi ma'naviy kamolotini ta'minlashda motivatsiya uyg'otish texnologiyalarini takomillashtirish	132
F. Zaynabuddinov	
Развитие поликультурной компетентности студентов в образовательной среде вуза	135
Киреева Эльвина Фларитовна	
Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda pedagogik xususiyatlar	140
Sanayev Gayrat Shermuxamedovich	
Maktabgacha yoshdagi bolalar muloqot madaniyatini tarbiyalashning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish	144
Boybo'riyeva Saodat O'ralovna	
Kattalar ta'limi texnologiyasi: muammolar, yondashuvlar va rivojlanish yo'nalishlari	148
Davletova A.	
Yangi O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirishning huquqiy asoslari	152
G'aniyeva Gulrux Tavakkaljon qizi	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida bo'lajak o'qituvchilarni ma'naviy-axloqiy sifatlarini rivojlantirish	156
Madmarova Gulchexra Qodirovna	
O'lkashunoslik materiallarining oliy ta'lim jarayonida tarbiyaviy salohiyatini ochib berish	160
Mamajonov Mo'minjon	
Muhandislik grafikasi darslarida o'quv faoliyatining shaxsga yo'naltirilgan innovatsion modeli	165
Mamasidikova Gulnora Muhammad qizi	
Sun'iy intellektga asoslangan ta'limiy resurslarning pedagogik imkoniyatlari.....	169
Muhiddinov Muhiddin Nuriddin o'g'li	
Ijod maktablari o'quvchilarining badiiy-ijodiy kompetensiyasini rivojlantirishda interfaol metodlarning ahamiyati.....	173
Nurmatova Shohistaxon Muhammadjonovna	
Voleybolchi qizlarni tayyorlashning differensial vositalaridan foydalanish zarurligini, ularning o'yin amplusini hisobga olgan holda aniqlash usullari	178
Odilova Feruzaxon Valijon qizi	
PIRLS baholash tizimini qo'llash vositasida mustaqil o'qishga o'rgatishda IMEN texnologiyalaridan foydalanish.....	184
Olimjonova O'g'ilxon Abdurasul qizi	
Yoshlar o'rtasida internet qaramligi va ijtimoiy izolyatsiya zamonaviy Maugli sindromining klinik ko'rinishlari	188
Polvanov Rasulbek Baxtiyarovich	
Boshlang'ich maktabda o'zbek tili darslarida differensial ta'limdan foydalanishning pedagogik shart-sharoitlari	192
Rasulova Nozigul Abdivahid qizi	
Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini takomillashtirish	196
Sharfova Nilufar Ilhom qizi	
Xalqaro baholash dasturlari asosida ta'lim samaradorligini oshirishning pedagogik shart-sharoitlari (PIRLS misolida).....	200
Tuxtasinova Munira Ibragimovna	
Fransuz tili darslarida tabiatshunoslik atamalarini boshlang'ich sinflarda shakllantirish va o'rgatishning o'ziga xos xususiyatlari.....	204
Umarova Madinabonu Bahodir qizi	

O'smir psixologik salomatligini barqarorlashtirishda art-terapiyadan foydalanishning imkoniyatlari	208
<i>Yusupxodjayeva Umida Baxodir qizi</i>	
Nofillologlarni (filolog bo'lmaganlarni) kasbiy aloqa madaniyatiga o'rgatish maqsadida zamonaviy ingliz tilining lingvometodik tahlili.....	214
<i>Zarina Itolmasova</i>	
Forsayt va qaror qabul qilishni bog'lovchi kognitiv komponentlar.....	219
<i>Hasanova Sumanbar Hamroqulovna</i>	
Разработка и внедрение виртуальных лабораторных работ по биохимии для студентов фармацевтических факультетов.....	222
<i>Мамадалиева Зарина</i>	
Abduqodir Shakuriyning ta'lim va tarbiya haqidagi umumiy qarash va g'oyalari: chuqur tahlil	226
<i>Ashurova Dilrabo Isroil qizi</i>	
Bo'lajak pedagoglarda ijtimoiy-madaniy kompetentlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish tizimi ..	230
<i>Jakbarova Zarifaxon Solijon qizi</i>	
Badiiy-estetik qobiliyat tuzilmasi va uning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar	233
<i>G. S. Kaxarova</i>	
Umumta'lim maktablarida informatika o'qitish asosida ta'limni raqamlashtirishning metodologik asoslari...	236
<i>Mamajanov Rakhmatilla Yakubjanovich</i>	
Shaxsda ma'naviy intellektni rivojlanishiga qadriyatlar yo'nalganligining ta'siri.....	240
<i>Mirxoliqova Charos Xabibullayevna</i>	
O'qituvchilarning sun'iy intellekt bo'yicha kompetentligini rivojlantirishda metodik yondashuv	244
<i>Najmetdinova Nargiza Sayfetdinovna</i>	
Ismlarning ma'noliligi va ularni o'qitishda lingvopedagogik yondashuvlar	252
<i>Sanakulov Zayniddin Ibodullayevich</i>	
Fitnes-aerobika mashqlaridan foydalangan holda sog'lomlashtirish mashg'ulotlari uslubiyati.....	258
<i>Shaxriddinova Laylo Nurxonovna</i>	
Raqamli ta'lim texnologiyalarining didaktik va "learning analytics"ning nazariy asoslari	262
<i>Sulaymanov Zulqaynar Rajabali o'g'li</i>	
Esse yozishni o'rgatishda zamonaviy metodlar.....	268
<i>Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi</i>	
Iqtisodiy matnlar tarjimasini o'rgatishda raqamli simulyatsiya va virtual reallik (VR) texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari.....	272
<i>Xujanazarova Nozima Omonjonovna</i>	
Yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning ilmiy metodologik asoslari	275
<i>Axmedov Nodir Sadir o'g'li</i>	
Talaba-yoshlarda qo'shiq ijrochilik san'atini shakllantirishning zamonaviy pedagogik xususiyatlari: ta'lim islohotlari kontekstida yondashuv.....	279
<i>Begisbay Temirbayev</i>	
Xorijiy davlatlarda biologiya o'qituvchilarini tayyorlash tajribasi va uni O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari.....	283
<i>Hayitov Abdirasul Eshdavlatovich</i>	
Texnika oliy ta'lim muassasalari talabalariga umumiy fizika kursini o'qitishda virtual laboratoriyalarning ahamiyati.....	286
<i>Abdurakibov Akmal Abdugaparovich</i>	
Ixtisoslashtirilgan maktab o'quvchilarining gapirish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirishda yangi – "instruksional texnologiya" va sun'iy intellektga tayanib o'qitish metodologiyasi.....	290
<i>Abrorxo'ja Muminxo'jayev Muksumxodjayevich</i>	
Jaloliddin Rumiy fikrlarining hozirgi yoshlarga ta'siri	296
<i>Allayarov Doniyor Islom o'g'li</i>	
Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish.....	298
<i>Aygul Aralbayevna Urazimbetova</i>	
Sud psixologik ekspertizasida travmatik tajriba (PTSD) fonida emotsional reaksiya va ko'rsatma sifati o'rtasidagi bog'liqlik.....	301
<i>Dehqonboyev Shohjahon Oybek o'g'li</i>	
Boshlang'ich ta'limda 4 "K" kompetensiyalarini rivojlantirishdagi muhim dolzarbliklar	307
<i>Idiyeva Gulchehra Izomovna</i>	

Bikaryer oilalarda gender rollar integratsiyasi jarayonidagi psixologik omillar.....	311
<i>Ishboboyeva Gulbarchin Rustam qizi</i>	
Talabalar mustaqil ta'limini tashkil etishda sun'iy intellekt texnologiyalarida foydalanish muammolari va yechimlari.....	315
<i>Karshiyeva Dilnoza Utkirjonovna</i>	
Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning metakognitiv ko'nikmalarini shakllantirishda reflektiv yondashuv.....	319
<i>Laylo Baxtiyor qizi Axmedova</i>	
1939-1945-yillarda O'zbekiston hududida qishloq xo'jaligidagi paxtachilik va oziq-ovqat muammolari.....	323
<i>Mutallibjonov Boburmirzo Muzaffarovich</i>	
Oliy ta'lim muassasalari talabalarining tajriba oxiri jismoniy tayyorgarligi darajasi dinamikasi.....	328
<i>Samadov Sardor Sodiqovich</i>	
O'zbekiston umumta'lim maktablarida mazmun va til integratsiyalashgan o'qitish (CLIL) yondashuvining pedagogik va amaliy imkoniyatlari.....	335
<i>Tursunaliyeva Muattar Alisher qizi</i>	
O'rta maktab 11-sinf o'quvchilarining lug'at boyligini oshirishda turli metodlarning o'rni.....	340
<i>Xamzayeva Ruxshona Abdusamadovna</i>	
Umumta'lim maktablardagi ingliz tili o'quv darsliklari tahlili.....	344
<i>Xiloldinova Zulayho</i>	
Ingliz klassik adabiyoti orqali talabalar ma'naviy-axloqiy dunyoqarashini shakllantirishning innovatsion yondashuvlari.....	348
<i>Ziyotov Farruh Saodilla o'g'li</i>	
XVI asr oxiri va XVII asr boshlarida ingliz dramasi janr va uslub xususiyatlari.....	352
<i>Sherqulova Zuloyho Dilshod qizi</i>	
Биохимическая роль витаминов как кофакторов в метаболических процессах организма.....	356
<i>М. У. Джалилов</i>	
ESL/EFL (ingliz tili ikkinchi/chet til sifatida) kontekslarida lug'at boyligini rivojlantirishda loyiha asosidagi ta'lim (PBL – Project-Based Learning): tajribalar, natijalar va O'zbekiston sharoiti uchun tavsiyalar.....	359
<i>Masharibova Sayyora Ahmedovna</i>	
Maktabga tayyorlov yoshidagi bolalarda kognitiv tezkorlikni rivojlantirishda multisensor yondashuvning samaradorligi.....	364
<i>Musratova Zilola</i>	
Yangi O'zbekiston sharoitida talabalarning tarixiy dunyoqarashini rivojlantirishda tarixiy ongning ahamiyati.....	367
<i>Shadibekova Dildora Fazildjanovna</i>	
O'zbekiston maktablarida ingliz tili darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: yuqori sinflarda eksperimental tadqiqot dizayni.....	371
<i>Ahmadjonova Diyora Dilshod qizi</i>	
Texnika oliy ta'lim muassasalarida umumiy kimyo kursini integrativ takomillashtirishning ilmiy metodik asoslari.....	376
<i>A. A. Xaydarov</i>	
Sport faoliyatida pedagogning o'rni.....	380
<i>Isoqov Nuriddin Halim o'g'li</i>	
Katta maktabgacha yoshdagi yengil dizartriya nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalarning lug'at boyligini tekshirish.....	384
<i>Mamatova Aziza Bo'riboevna, Xayrulloeva Marjona Tuychi qizi</i>	
Sharqiy mintaqalarda ajrimdan keyingi erkaklarning psixologik holati: an'anaviylik va zamonaviylik o'rtasida.....	387
<i>Nazokat Xudoyqulova</i>	
Modellashtirish jarayonida "Geogebra" matematik dasturining imkoniyatlari.....	393
<i>O. Halimov, M. Jo'raqulova</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarni ijodiy fikrlashini rivojlantirishning pedagogik psixologik asoslari.....	398
<i>Ozoda Tolipova, Jumaboyeva Zarnigor</i>	
Shaxsda psixologik barqarorlikni rivojlantirish omillari.....	403
<i>Ozoda Tolipova</i>	
Oilaviy qo'llab-quvvatlovsiz sportchilarda yolg'izlik hissi va depressiv belgilarning paydo bo'lishi.....	407
<i>Qaimova Gulmira Uchqun qizi</i>	

Duduqlanuvchi bolalar bilan olib boriladigan logopedik ishlarda oilaning o'rni	410
Raxmatova Elmira Shavkat qizi	
Ajrashgan oilalarda voyaga yetmagan bolalarning psixologik moslashuv darajasi	413
Ro'ziyeva Zilola Fayzulla qizi	
Rinolaliya nutq nuqsoniga ega bolalar bilan operatsiyadan oldingi davrda olib boriladigan logopedik ishlar	417
Shokirova Shaxnoza Dilmurodovna, Nig'matova Movluda Asatulla qizi	
Ertal turmush qurish muammosining ijtimoiy psixologik asoslari.....	421
Sodiqova Gulbarno Odiljon qizi	

DUDUQLANUVCHI BOLALAR BILAN OLIB BORILADIGAN LOGOPEDIK ISHLARDA OILANING O'RNI

Raxmatova Elmira Shavkat qizi

O'zMPU logopediya mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada duduqlanuvchi bolalarning nutqini tiklashga qaratilgan korreksion ishlarda oilaning ahamiyati yoritib beriladi. Oila muhitining logopedik ish samaradorligiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi hamda duduqlanuvchi bolaning ota-onasi va pedagoglarga amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: duduqlanish, oila, ota-ona, duduqlanish sabablari, "Dahshatli eksperiment", duduqlanuvchi bolalarning ota-onasiga tavsiyalar.

Abstract: This article highlights the importance of the family's role in speech therapy aimed at restoring speech in children who stutter. It analyzes the impact of the family environment on the effectiveness of speech therapy sessions. Practical recommendations are provided for parents and educators working with children who stutter.

Key words: stuttering, family, parents, causes of stuttering, "Shocking experiment", recommendations for parents of children who stutter.

Аннотация: В данной статье освещается значимость роли семьи в коррекционно-логопедической работе по восстановлению речи у заикающихся детей. Анализируется влияние семейной обстановки на эффективность логопедических занятий. Приводятся практические рекомендации для родителей и педагогов, работающих с заикающимися детьми.

Ключевые слова: заикание, семья, родители, причины заикания, "Ужасный эксперимент", рекомендации родителям заикающихся детей.

KIRISH

Ma'lumki, duduqlanish bolalar orasida eng keng tarqalgan nutq buzilishlaridan biri sanaladi va u nutq apparati bo'limlaridan birida yuzaga kelgan tortishishlar oqibatida nutqning bo'linib qolishi bilan ifodalanadi. Ushbu nutq nuqsoni moyillik sabablari (yosh, jins, irsiy moyillik, geografik va etnik sabablar, mikroijtimoiy muhit) va duduqlanishni yuzaga keltiruvchi sabablar (qo'rquv, ruhiy jarohatlar, infeksiyon kasalliklar) natijasida paydo bo'ladi.^[5]

X. Laguzenning (1838) yozishicha, affekt, uyatchanlik, qo'rquv, g'azab, bosh sohasidagi jarohatlar, og'ir kasalliklar, ota-onaning noto'g'ri nutqiga taqlid qilish kabi holatlarni duduqlanishni keltirib chiqaruvchi sabablar toifasiga kiritish mumkin. A. Sherven (1908) bolalarni noto'g'ri tarbiyalash duduqlanishga turtki beruvchi omillardan biri ekanligini aniqlagan. G. D. Netkachev (1909) ham oiladagi noto'g'ri tarbiya duduqlanishga sabab bo'lishini qayd etgan va bunda bolani ortiqcha taltaytirish hamda haddan tashqari qattiqqo'llik qilish birdek zararli ekanligini aytib o'tgan.^[4]

Yuqorida qayd etib o'tilganidek, duduqlanuvchi bolalar tarbiyalanayotgan oila muhiti ushbu nutq nuqsonining shakllanishida va uni bartaraf etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bolaning o'zi haqidagi tasavvurlari, muloqot ko'nikmalari va shaxsi aynan oila doirasida keng shakllanadi. Buning ustiga atrofdagilarning fikri duduqlanish nutq nuqsonini bartaraf etishdan tashqari uning yuzaga kelishiga ham sabab bo'lishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

1939-yilda AQShning Ayova universitetida o'tkazilgan va Monster Study deb nom olgan dahshatli eksperiment atrofdagilarning salbiy fikrlari bolalarda duduqlanish nutq nuqsonini keltirib chiqarishi mumkinligini isbotladi. Ushbu tadqiqot Meri Tyudor tomonidan Uendell Jonson rahbarligi ostida va S. Obermann ishtiroki

yordamida tashkil etildi. ^[3] Bunda eksperiment rahbari Uendell Jonson butkul sog'lom bolalarda ham doimiy ruhiy bosim va so'zlar yordamida ta'sir o'tkazish orqali duduqlanishni yuzaga keltirish mumkin ekanligini isbotladi. ^[1]

Tadqiqot uchun Davenportdagi bolalar uyidan 22 nafar bola ajratib olindi va ular ikki guruhga taqsimlandi. Tadqiqot mobaynida birinchi guruh bolalariga ularning o'qish va yozish ko'nikmalari a'lo darajada ekanligi singdirildi. Ikkinchi guruh bolalarining nutqi esa qattiq tanqid qilindi. Natijada ikkinchi guruh bolalarida o'ziga bo'lgan ishonchsizlik va duduqlanish belgilari yuzaga keldi. ^[3] Ushbu tadqiqotdan so'ng Meri Tyudor bolalar uyiga uch marta qaytib bordi va tadqiqot ishtirokchilarining o'ziga bo'lgan ishonchi hamda nutqini qayta tiklashga harakat qildi. ^[2] Ammo bu yetarlicha natija bermaganligi uchun ham 2007-yil 17-avgustda tadqiqot ishtirokchilarining 6 nafariga Ayova shtati tomonidan 925 000 AQSh dollari miqdoridagi ma'naviy zarar qoplab berildi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ko'rib turganimizdek, qisqa muddat davomida sog'lom bolalarga aytilgan salbiy so'zlar va tanqidlar ularning ruhiyatiga ta'sir etib, duduqlanish singari nutq nuqsonini keltirib chiqarishi mumkin. O'z-o'zidan savol tug'iladi: agar ijtimoiy muhit sog'lom bolalarga shu darajada kuchli ta'sir ko'rsatsa, duduqlanuvchi bolalarning oilaviy muhiti, oila a'zolarining nuqsonga bo'lgan munosabati va korreksion-logopedik ishlardagi ishtiroki qanchalik muhim ahamiyat kasb etadi? Duduqlanuvchi bolalarning nutq nuqsonini bartaraf etishga qaratilgan korreksion-logopedik ishlarda ota-onalar va logoped uzluksiz hamda tizimli tarzda hamkorlik olib borishi lozim. Eng avvalo, ota-onalar logoped bilan muntazam aloqada bo'lib, bolaning nutqidagi o'zgarishlar hamda uyda kuzaatilgan ijobiy va salbiy holatlar haqida to'liq ma'lumot berib borishlari kerak. Bu ma'lumotlar logopedga individual korreksion reja tuzishda yordam beradi. Logoped tomonidan tavsiya etilgan mashqlar va uyga vazifalar uy sharoitida muntazam takrorlanishi zarur. Mashqlar bolaga bosim o'tkazilmasdan, quvnoq va tabiiy muhitda, qisqa hamda qiziqarli shaklda o'tkazilishi lozim. Ota-onalar logopeddan har bir mashqning bajarilish tartibi, davomiyligi va maqsadi haqida aniq ko'rsatma olishlari, shuningdek, uyda noto'g'ri usullarni qo'llamaslik uchun logopeddan muntazam ravishda maslahat olib turishlari zarur.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hamkorlik jarayonida ota-onalar logopedik mashg'ulotlarda faol ishtirok etish davomida bolaning nutqiga to'g'ri yondashish, uy sharoitida tinch va bosimsiz muloqot muhitini yaratish, bolaning gapini bo'lmaslik, uni shoshilmasdan tinglash kabi kommunikativ strategiyalarni amalda qo'llashni o'rganadilar. Bundan tashqari, logoped ota-onalarga bolaning emotsional holatini qo'llab-quvvatlash, duduqlanish sababli yuzaga kelishi mumkin bo'lgan psixologik zo'riqishni kamaytirish bo'yicha ham tavsiyalar beradi. Natijada logoped va ota-onaning uyg'un hamkorligi bolaning nutqini yaxshilash, o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish va uning ijtimoiy adaptatsiyasini tezlashtirishda hal qiluvchi omilga aylanadi.

Shuning uchun ham duduqlanuvchi bolani tarbiyalayotgan oila a'zolari logoped mutaxassis bilan muntazam tarzda hamkorlik qilishi va quyidagi tavsiyalarga rioya etishlari lozim:

- bolani emotsional-ruhiy jihatdan qo'llab-quvvatlash (bola bilan iliq munosabatda bo'lish;
- bolaning nutqini mazax qilmaslik, qattiq tanqidga yo'l qo'ymaslik;
- bola gapirishdan qo'rqmaydigan ishonchli muhit yaratish;
- oiladagi stressli vaziyatlar va urush-janjallarni kamaytirish;
- bolani maqtash va uning muvaffaqiyatlarini tan olish orqali o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish), uyda to'g'ri nutqiy muhitni yaratish (ota-onalarning nutqi namunali, sokin va aniq bo'lishi kerak;
- bolani tezroq gapirishga undash va uning gapini bo'lib qo'yish kabi holatlarni cheklash lozim;
- dialogda sokin nutq tempidan foydalanish zarur;
- bola tutilib qolgan hollarda unga gapni oxiriga yetkazishga yordam berish kerak;
- birgalikda kitob o'qish, nutqiy o'yinlarni o'ynash va hikoya qilish tavsiya etiladi).

Ota-onalarning logopedik ishlardagi ishtiroki (logoped bilan maslahatlashish va mashg'ulotlarda ishtirok etish; mutaxassis bergan uy vazifalarini aniq bajarish; "Nutq kundaligi"ni yuritish, ya'ni bolaning uyda qanday gapirayotganligini qayd etib borish; boshqa oila a'zolarini – aka-ukalar, opa-singillar, bobo-buvilarni – ish jarayoniga jalb etish; bolaning kundalik hayotdagi holati haqida logopedga muntazam ravishda ma'lumot berib turish), korreksion ish jarayoniga halal beruvchi xatolarning oldini olish (duduqlanish haqida tez-tez eslatavermaslik;

agar bola istamasa, uni begonalar oldida gapirishga majbur qilmaslik; boshqa bolalar bilan solishtirmaslik: “Qara, Jasur yaxshi gapiradi”; mashqlarni to‘xtatib qo‘ymaslik; bola bilan jonli muloqot qilish mumkin bo‘lgan paytda uning qo‘liga gadjetlarni berib qo‘yishni cheklash).

O‘z-o‘zidan ma’lumki, ushbu tavsiyalarga barcha ota-onalar ham birdek rioya qila olmaydi. Bunda ota-onaning o‘z farzandidagi nuqsonga bo‘lgan munosabati yetakchi rol o‘ynaydi. Psixologik-pedagogik adabiyotlarda (L.S. Volkova, R.E. Levina, G.A. Volkova va boshqalar) ota-onalarning duduqlanishdan aziyat chekayotgan farzandiga bo‘lgan munosabati odatda bir nechta guruhga ajratiladi. Bu tasnif ota-onaning emotsional reaksiyasi, tarbiyaviy yondashuvi va logopedik ish jarayonidagi ishtirokiga asoslanadi.

Ota-ona muammoni tan oladi va bolaning nutqini rivojlantirish jarayonida faol ishtirok etadi, logoped va psixolog tavsiyalariga muntazam amal qiladi, uy sharoitida psixologik qulay muhit yaratadi. Tadqiqotlarda aniqlanishicha (Levina R.E., 1984), bunday yondashuv duduqlanish nutq nuqsolini korreksiyalashga qaratilgan logopedik ish samaradorligini oshiradi va bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini kuchaytiradi. Biroq ota-ona bolaning har bir nutqiy xatosiga haddan ortiq e’tibor qaratib, uni himoya qilishga bo‘lgan kuchli istagini ko‘rsatsa, bu bolaning ijtimoiy faolligini cheklash bilan namoyon bo‘ladi. Tadqiqotlarda aniqlanishicha (Volkova L.S., 1994), bunday yondashuv duduqlanishning kuchayishiga sabab bo‘lishi mumkin. Shuningdek, ota-ona bolaning nutqidagi nuqsonlarni tez-tez tuzatib, gapini bo‘lishi yoki tanbeh berishi, “to‘g‘ri gapir” kabi bosim ko‘rsatuvchi so‘zlarni ishlatishi ruhiy bosimni oshirib, duduqlanishning kuchayishiga olib keladi. Ota-onaning bee’tibor yoki befarq munosabati ham nutqdagi muammoni yetarli darajada jiddiy qabul qilmaslik, mutaxassisga murojaatni kechiktirish oqibatida nutq buzilishining yanada turg‘un holatga kelishi yoki ikkilamchi psixologik muammolar (uyatchanlik, ishonchsizlik) rivojlanishiga sabab bo‘ladi. Ba’zan ota-ona bolaning nutqidagi buzilishni tan olmay, “o‘zi o‘tib ketadi” deb hisoblaydi va korreksion ish boshlanishini ortga suradi, bu esa nutq buzilishining yanada turg‘unlashishiga olib kelishi mumkin. Bundan ma’lumki, qo‘llab-quvvatlovchi va hamkorlik qiluvchi munosabat eng maqbul reaksiya hisoblanadi, chunki u bolaning emotsional holatini barqarorlashtiradi va logopedik ishning samaradorligini oshiradi, aksincha haddan ortiq xavotirli, tanqidchi, bee’tibor yoki inkor etuvchi munosabatlar esa duduqlanishni yanada chuqurlashtirishi mumkin.

XULOSA

Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkinki, duduqlanish murakkab nutq nuqsoni bo‘lib, uni muvaffaqiyatli tarzda bartaraf etish uchun bolaning ota-onasi logoped bilan muntazam aloqada bo‘lishi, uy sharoitida tavsiya etilgan mashqlarni quvnoq muhitda bajarib borishi hamda bolaning emotsional jihatdan qo‘llab-quvvatlanishi muhim ahamiyat kasb etadi. Vaqtida boshlangan kompleks korreksion ish nafaqat nutq sifatini yaxshilaydi, balki bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlaydi va uning ijtimoiy adaptatsiyasini osonlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Huge payout in US stuttering case – BBC News.
2. Reynolds, Gretchen. “The Stuttering Doctor’s ‘Monster Study’”. The New York Times. Retrieved 25 September 2011.
3. Tudor, Mary (1939). An Experimental Study of the Effect of Evaluative Labeling of Speech Fluency. University of Iowa.
4. Волкова Л. С. Логопедия: Учебник для студентов дефектологических факультетов. – М.: Просвещение, 1994.
5. Гриншпун Б. М. Дети с нарушениями речи. – М.: Академия, 2004.
6. Левина Р. Е. Нарушения речи у детей и пути их преодоления. – М.: Просвещение, 1984.
7. Логопедия: Учебник для студентов дефектологических факультетов педагогических вузов / Под ред. Л. С. Волковой, С. Н. Шаховской. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998.
8. Хрестоматия по логопедии: Учебное пособие для студентов высших и средних специальных педагогических учебных заведений. Т. I / Под ред. Л. С. Волковой и В. И. Селиверстова. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.